

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח).

1

בס"ד | גיליון 46
וילך - תשובה -
יום הכיפורים
התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

מדוע הסכים הקב"ה לקבל את תשובת מנשה

דברי הימים ב' פרק ל"ג י"א: "ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילקדו את מנשה בחיים ויאסרוהו בנחשתיים ויוליכוהו בבלה".

בדברים רבה (ב' כ'): "... מהו 'ותבואת רשע לחטאת' בביאה אחת שנכנס מנשה לבית קדשי הקדשים היתה חטייה לישראל, שעשה צלם של ארבע פנים והכניסו להיכל מנין, שנאמר (יחזקאל ח' ה'): 'והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה בביאה', אמר רבי אחא: הא בייא רבא לעלמא התושב מפנה לבעל הבית ולמה עשה צלם של ד' פנים כנגד ד' חיות שהן סובלות כסאו של הקדוש ברוך הוא. דבר אחר, למה ארבע פנים כנגד ד' רוחות העולם, אמר: כל מי שיבוא מד' רוחות העולם יהא משתחוה לצלם זה, ומה עשה לו הקדוש ברוך הוא, מסרו ביד שונאיו מנין, שנאמר (דברי הימים ב' ל"ג י"א): 'ויבא עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור ויאסרוהו בנחשתיים' ועשו לו מולין של נחשת והכניסו אותו לתוכו והיו מדליקין תחתיו והוא היה נשרף מבפנים.

אותה שעה קרא מנשה לכל אלוהות שבעולם שהיה מזבח להם ולא ענו אותו אחד מהם, שנאמר (ישעיה מ"ו ז'): 'אף (כי) יצעק אליו ולא יענה מצרתו לא יושיענו' כיון שראה מנשה צרתו צרה שלא ענה אותו אחד מהם, התחיל קורא להקב"ה, אמר לפניו: רבש"ע הרי קראתי לכל אלהות שבעולם וידעתי שאין בהן ממש, רבש"ע את הוא אלוק על כל אלהים ואם אי אתה עונה אותי, אני אומר שמא ח"ו כל הפנים שוות.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: הא רשע בדין הוא שלא אענה אותך שהעסט אותי, אלא שלא לנעול דלת לפני השבים שלא יהו אומרים הרי מנשה ביקש לעשות תשובה ולא נתקבל, לפיכך הריני עונה אותך, מנין, שנאמר (דברי הימים ב' ל"ג י"ג): 'ויתפלל אליו ויעתר לו'...".

במעשיו ביזה מנשה את הקב"ה, ומיעט כבוד שמים, וכשהסכים הקב"ה לקבל תשובתו על אף שהיה בדין שלא יענהו, התרבה כבוד שמים (וראה במדה כנגד מדה חלק א' גיטין דף נז, בענין "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות בירושלים מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים מאן אינון" וכעין הדברים כאן).

(הבה"ח יעקב דיויד שליט"א)

מדוע "הפריעו" למרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל

דברים ל"א ב': "בן מאה ועשרים שנה אנכי...".

"בערוב ימיו כשמרן (הגרא"ל שטינמן זצ"ל) בחן מידי יום כמה קבוצות של תלמידים, היה הדבר למשא ועול כבד, אך מרן לא רצה להפסיק והתאמץ עם כל הקושי. ופעם התבטא כי יש בזה מדה כנגד מדה, כמו שבילדותו הוא 'הפריעו' למרן הגר"ז (מבריסק) והטריח אותו לבחון אותו, לכן גם היום הרבה מפריעים לו ומבקשים שיבחן אותם...".

(בזאת תבחנו" עמוד 9)

פתחו פתח של תשובה כחוד המחט ואפתח לכם

פתחים גדולים

"קול דודי דופק על ידי משה בשעה שאמר (שמות י"א): 'ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים' פתחי לי רבי יסא אמר: אמר הקב"ה לישראל: בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו".

(שיר השירים רבה ה' ב')

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.).

2

בס"ד | גיליון 46
וילך – תשובה - יום
הכיפורים התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

טעם לשני מיני פורעניות הסותרים זה את זה

דברים ל"א ז': "וְחָרָה אִפִּי בּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וְעֲזָבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאֹכֶל וּמִצָּאָהוּ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עָלַי כִּי אֵין אֱלֹקֵי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנִי הַרְעוּת הָאֱלֹהִים".

"... ומה שאמר כאן ומצאוהו רעות רבות וצרות ודרשו חז"ל במסכת חגיגה (דף ה.) רעות שנעשות צרות זה לזה כגון זיבורא ועקרבא. יובן ג"כ במה שנתבאר דאמר שיעשו שני חטאים הכפירה בה' והאמונה בהבל. ובאמת דלפי הטבע הני שני החטאים סותרים זה את זה דהכפירה והכחשה באמונה באה מצד הגאווה ורום הלבב וכמאה"כ (דברים ח') ורום לבבך ושכחת את ה' ואמרת כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל והוא האפיקורסות. וזה האדם שיש לו מדות הללו הוא בטבעו רחוק מלהאמין בע"ג. ויש להיפוך אדם שהוא בכלל הפתאים המאמינים בכל דבר בטל וזה בא לו משפלות הדעת והלב והוא בטבע יכול להכשל בחטא ע"ג ולהיות ירא מכוכב שיכול להרע לו או להטיב וכדומה, ועל"פ הכפירה בה' ותורתו חלילה והאמונה בשוא והבל הוא משני טבעים מהופכים, ואחר שאמה"כ וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ ועזבוני שלא יעבדו את ה' וזהו מצד המינות וגם יעבדו ע"ג וע"כ באה להם העונש ג"כ מדה כנגד מדה שני מיני פורעניות הסותרים, רעות שנעשו צרות זו לזו שלא יוכלו להרפא ולהנצל מהם בשום עצה".

(בית הלוי פרשת כי תשא)

המברך מתברך

דברים ל' י"א: "כִּי הַמְצִיחָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא רָחֵק הוּא".

"... אמר הקב"ה: אם נזקקת לברכתה של תורה (אם ברכת התורה), אף אני מברך אותך, שנאמר (שמות כ' כ"א): בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו', דבר אחר רבנן אמרי: אמר הקב"ה: אם ברכת את התורה, לעצמך את מברך, מניין? שנאמר (משלי ט' י"א): כי בי ירבו ימך ויוסיפו לך שנות חיים".

(דברים רבה ח' ב')

מדה כנגד מדה בדף היומי

מי שאינו מוחה – נחשב כעושה

ביצה דף יב: "... ללמדך שכל מי שיש ספיקה בידו למחות ואינו ממחה, קלקלה תלויה בו".

★★★

זכות הוצאות כספיות למצוה

דף טו-טז: "תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חזאיה: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים, חוץ מהוצאות שבתות והוצאת יום טוב, והוצאות בניו לתלמוד תורה. שאם פחת - פוחדתן לו, ואם הוסיף - מוסיפין לו".

החזרת פנים כנגד החזרת פנים

דברים ל"א י"ח: "וְאֹנְכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל הַרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָּנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים".

"ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא וגו' שאני שוכן בתוכם רק שהחזרתי פני (ואם יכנעו לבם באמת אפנה אליהם): כי פנה אל אלהים אחרים. עד"ה (יחזקאל ח' ט"ז) ואחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחווים נגד השמש. לכן עשיתי כמדתם והחזרתי גם אני פני מהם".

(מלבי"ם תורה אור)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

תשובה כנגד משובה

"... ועוד יש עוון, והוא עוון חילול השם, שהתשובה וייסורין תולין ומיתה ממרקת, כמו שנאמר (ישעיה כ"ב י"ד): אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותון (יומא פו.). והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת, ויעזור אחריו ויתעורר בדבריו והופיע אורו לפני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ונשאו ראשם, וכתות השקר ישפילם יגיעם עד עפר – הנה אלה דרכי קדוש השם, והוד והדר לאמונתו ועבודתו בעולם, ועז ותפארת במקדש תורתו. על-כן בהרבות פעליו לקדש את השם ולעודד האמת, להכין אותו ולסעודו, ונסלח לו מעוון החילול עם התשובה, בשומו האמת לעומת אשמת החילול, **מדת תשובתו כנגד מדת משובתו.** זה באור 'בחסד ואמת יכופר עוון'."

(שערי תשובה לרבנו יונה, השער הראשון אות מ"ז)

תשובה מאהבה מביאה לאהבת ה'

הושע י"ד ה': "אֶפְרַיִם מְשׁוּבָּתָם אֶהְבֶּם נְדָבָה כִּי שָׁב אֶפְרַיִם מִמִּנְרָה."

"...וכן אמר אחר כך ארפא משובתם אוהבם נדבה שיעזור ה' יתברך שיהיה התשובה שלימה מאהבה ואז מדה במדה אוהבם נדבה."

(פרי צדיק, דברים פרשת וילך ושבת תשובה)

★★★

תשובה ממעשים רעים מונעת רעה

ירמיה י"ח ח': "וְשָׁב הַגּוֹי הַהוּא מִרַעְתּוֹ אֲשֶׁר דָּבַרְתִּי עִלְיָו וְנִחַמְתִּי עַל הַרְעָה אֲשֶׁר חָשַׁבְתִּי לַעֲשׂוֹת לּוֹ."

עזיבת העוזבים

דברים ל"א ז': "וְחָרָה אִפִּי בּו בְּיָוֵם הַהוּא וְעִזְבֹתַיִם וְהִסְתַּרְתִּי מִפְּנֵי מַהֵם וְהָיָה לְאֹכַל וּמִצְאָהוּ רַעוֹת רְבוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בְּיָוֵם הַהוּא הֲלֹא עָלַי כִּי אֵין אֶלְקֵי בְּקִרְבִּי מִצְאוּנֵי הָרַעוֹת הָאֵלֶּה."

פירושו: "ועזבתים". מדה כנגד מדה, כשם שהם עזבו את ה', כך השי"ת יעזוב אותם ח"ו.

★★★

אם תשחיתון - תשחיתון

דברים ל"א כ"ט: "כִּי יִדְעֵתִי אַחֲרֵי מוֹתֵי כִּי הִשְׁחַת תִּשְׁחִיתוֹן וְסָרְתֶם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקִרְאתֶם אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי תַעֲשׂוּ אֵת הָרָע בְּעֵינֵי ה' הֲלֹקְעִיסוּ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם."

"השחת תשחיתון, חסר י"ד, כלומר אם תשחיתון - תשחיתון (מדרש חסרות ויתרות)."

(רמזי רבינו יואל)

ביום הכיפורים יפרט את חטאיו כדי שיתבייש, כשם שלא התבייש כשעבר את העבירות

ירושלמי נדרים דף יח: "הנודר הנייה מחבירו בפניו לא ישאל לו אלא בפניו (היינו בפני חבריו שנדר ממנו. ואם נדר) שלא בפניו נשאלין לו בין בפניו בין שלא בפניו. רבי יוחנן אמר: מפני הבושה (מה שראינו שלא ישאל אלא בפניו זה כדי לבייש אותו, שהרי הוא לא חשב על כך שמבייש את חבריו כשהדירו בפניו, לכן כשרוצה להישאל, יתבייש אף הוא). ר' יהושע בן לוי אמר: (לא ישאל אלא בפניו) מפני החשד (שאם ישאל שלא בפניו, שמא אותו חבר לא ישמע שהנדר הותר לו ויחשוד בו שעובר על הנדר). ואתיין אילין פלוגותא (והמחלוקת הזאת, המחלוקת בין ר"י ור"ב"ל אם מפני הבושה או מפני החשד) כאילין פלוגותא (הולכת כמו המחלוקת הזאת, בין ר"ב"ב ורבי עקיבא) דתני יום הכיפורים (כשבא לעשות תשובה) צריך לפרוט את מעשיו דברי רבי יודה בן בתירה (כדי שיתבייש, ולשיטתו גם כאן צריך להישאל בפניו כדי שיתבייש). רבי עקיבא אומר: אינו צריך לפרוט את החטא (כי פעמים שיימנע מלעשות תשובה אם יחמירו עליו כל כך, ולדעת ר' עקיבא גם בנדרים אינו צריך להישאל בפניו, אדרבה, דווקא מפני הבושה)...".

פירושו: לדעה של "מפני הבושה", הטעם הוא שכשם שהוא בייש את חבריו כשהדירו בפניו, לכן עתה כשרוצה להישאל, יתבייש אף הוא. וכן כשבא לשוב בתשובה ביו"כ, על שלא התבייש לעבור את העבירות, צריך לפרוטן כדי שיתבייש ובזה מתקן את חוסר בושה.

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

"הן קרבו ימך למות" כנגד "הן בני ישראל לא שמעו אלי"

דברים ל"א י"ד: "ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימך למות קרא את ה' והושע והתקצבו באהל מועד ואצוננו וילך משה ויהושע והתקצבו באהל מועד".

"הן קרבו ימך למות, ר' שמעון בן יוחאי אומר: ברוך דיין האמת אדון כל המעשים שאין עולה ומשוא פנים לפניך, בוא וראה בשעה שאמר הקב"ה למשה 'הן קרבו ימך למות' השיב משה ואמר לפני הקב"ה רבונו של עולם: בלשון שקלסתי בו אתה גוזר עלי מיתה? משל לה"ד לאחד שהיה מהלך בדרך ומצא סייף הנדוי אמר אין זה ראוי אלא למלך, הלך והביאו דורון למלך, אמר המלך: לכו והסירו בו את ראשו! אמר לו: אדוני המלך, בדרון שהבאתי לך אתה בא אלי להרגני? כך אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם, בלשון שקלסתיך אתה בא להרגני? ומה קלסו שאמר לפניו (י' י"ד) הן לה' אלוקיך השמים ושמי השמים, והקב"ה אמר לו: הן קרבו ימך למות.

השיב הקב"ה ואמר למשה: לא זכור אתה בשעה שהיו בני לוי עומדים לבקש מלפניך מחילה ואמרת להם (במד' ט"ז ז'): 'רב לכם בני לוי' ועכשיו הרי תשובתך 'רב לך אל תוסף' (ג' כ"ו) משיב הקב"ה ואמר למשה: הלא כמה פעמים הייתי מצוה אותך לסבול טרחן של בני וכשבאו למי מריבה קראת להן שוטים ואמרת (במדבר כ' י'): 'שמעו נא המורים' עכשיו הסתלק מהם דלית אורחיה דבר נש חכים למיזל עם שטיי. משיב משה ואמר לפני הקב"ה רבונו של עולם: זכור אותה שעה שאמרת לי (ע' שמות ג' י'): 'ועתה לך ואשלחך אל פרעה' כשם שעל ידי יצאו, כך על ידי יכנסו, משיב הקב"ה ואמר למשה: משה לא זכור אתה כשאמרת לי (שם ד' י"ג): 'שלח נא ביד תשלח' במדה שאדם מודד בה מודדין לו".

(מדרש תנאים)

אתה חסת על כבודי, אף אני חסתי על כבודך. כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו, בא לידי צער

יונה ד' ח': "ויהי קִזְרַח הַשָּׁמַשׁ וַיִּמְן אֱלֹקִים רוּחַ קָדִים חַרְיִשִּׁית וַתֵּךְ הַשָּׁמֶשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלֵּף וַיִּשְׂאֵל אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי".

בילקוט שמעוני (יונה רמז תקנ"א): "כיון שראה הקב"ה באנשי נינוה ששבו מדרכם, נח מכעסו ועמד מכסא דין וישב על כסא רחמים ונתרצה ואמר: סלחתי. מיד נפל יונה על פניו ואמר: רבש"ע, יודע אני שחטאתי לפניך, מחול לעווני שברחתי לים שלא ידעתי כח גבורתך, ועכשו ידעתי, שנאמר: ידעתי כי אתה (ה') א-ל חנון ורחום. א"ל הקב"ה: אתה חסת על כבודי וברחת מלפני לים, אף אני חסתי על כבודך והצלתך מבטן שאול, ומרוב חמה שהיה במעי הדגה נשרף בגדו ומעילו ושערותיו זבובין ויתושין ונמלים ופרעושים שרויים עליו ומצערין אותו עד שביקש נפשו למות, שנאמר: וישאל את נפשו למות, מכאן אמרו: כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו בא לידי צער, מה עשה הקב"ה, העלה קיקיון על ראש יונה בלילה ובשחרית עלו עליו רע"ה עלין וצל כל עלה ועלה ארבעה זרת וטפח, ארבעה אנשים יכולים לישוב בצלו תחת הקיקיון לכבוש את השמש, זימן הקב"ה תולעת והיכה את הקיקיון ויבש ומת זבובין ויתושין שרויין עליו ומצערין אותו מכל צדדים עד שביקש נפשו למות...".

פירוש: "כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו, בא לידי צער", נראה דמי שיש בכוחו לבקש רחמים או להחזיר חבירו בתשובה ואינו עושה כן, נענש שכמו שהוא לא חש לצער חבירו ומשפחתו ולצער השכינה, מעתה יהיה הוא בצער.

★★★

תפילת כהן גדול 'אנא' ביום הכיפורים, כנגד 'אנא' שאמרו השבטים ליוסף

בראשית נ' י"ז: "כה תאמר ליוסף אנא שא נא פֶּשַׁע אֲחִיד וְחַטָּאתִים כִּי רָעָה גְּמִלְךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁע עַבְדִּי אֲלֵךְי אָבִיד וַיִּבֶן יוֹסֵף בְּדִבְרָם אֲלֵיו".

"אנא שא נא, אמר הקב"ה: אתם אמרתם בלשון 'אנא', עתיד כהן גדול ליכנס לבית קודש הקדשים, ומלמד סניגוריא על בניכם בלשון הזה 'אנא השם'".

(ילקוט שמעוני פרשת ויחי רמז קס"ב)

לרפואה שלמה: בן ציון בן חיה

ההנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403

דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>